Asia: KAA 9/2019 vp Lakialoite avohakkuiden lopettamiseksi valtion mailla

Eduskunta
maa- ja metsätalousvaliokunta

Asiantuntijalausunnon esittäjä: tutkija Juha Siitonen, Luonnonvarakeskus

Luken asiantuntijalausunto

1 Johdanto

Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta on pyytänyt minut kuultavaksi sekä kirjallista asiantuntijalausuntoani lakialoitteesta avohakkuiden lopettamiseksi valtion mailla. Tässä lausunnossa arvioin käytettävissä olevan tutkimustiedon perusteella, millaisia positiivisia ja negatiivisia vaikutuksia tällaisella muutoksella olisi metsälajiston monimuotoisuuteen.

2 Lausunto

Kun arvioidaan jatkuvan kasvatuksen vaikutuksia lajiston monimuotoisuuteen, yleinen kysymys ”Olisiko jatkuva kasvatus monimuotoisuuden kannalta parempi vaihtoehto kuin jaksollinen kasvatus?” ei ole järkevä. Sen sijaan voidaan kysyä, missä olosuhteissa, minkä lajiston kannalta, millä tavoin totutettuna ja millä aikavälillä tarkasteltuna jatkuva kasvatus voisi olla parempi vaihtoehto kuin avohakkuuseen tai säästöpuuhakkuuseen perustuva tasaikäiskasvatus – tai päinvastoin.

Jatkuvan kasvatuksen ja tasaikäiskasvatuksen lyhyen aikavälin (yhden hakkuukerran) lajistovaikutuksia on Pohjoismaissa vertailtu useissa tutkimuksissa. Koejärjestelyissä verrattavat käsittelyt ovat useimmissa tapauksissa olleet poimintahakkuu, avohakkuu sekä käsittelemättömät kontrollit. Seuranta-ajat ovat toistaiseksi olleet lyhyitä, enimmilläänkin vain noin 10 vuotta hakkuun jälkeen. Tulosten perusteella vanhan talousmetsän lajisto säilyy pääosin ennallaan käsittelyissä, joissa poistetun puuston osuus on 33–50 % tilavuudesta. Hyötyvät lajit eli lajisto, joka säilyy jatkuvapeitteisissähakkuissa, on kuitenkin pääosin tavallista, ei-uhanalaista metsälajistoa. Toisin sanoen nämä lajit näyttävät tulevat toimeen myös nykyisen kaltaisissa jaksollisen kasvatuksen talousmetsissä. Lyhytkestoiset seurantatutkimukset eivät kerro käsittelylinjojen – jatkuvapeitteinen hakkuukierto verrattuna tasaikäishakkuukiertoon – useiden peräkkäisten hakkuiden tai koko kiertoajan mittaisista vaikutuksista lajistoon, vaan ainoastaan yhden hakkuukerran välittömistä vaikutuksista.

Menetelmien pitkän aikavälin vaikutuksia ei voi arvioida yhden hakkuukerran perusteella. Olennaista on se, millä tavoin metsänkäsittelylinjat pystyvät ylläpitämään lajistoa yli koko kiertoajan sekä maisematasolla. Valitettavasti sellaisia metsiköitä tai kokonaisia metsäalueita, joita olisi käsitelty jatkuvalla kasvatuksella pitkän aikaa, ei ole saatavilla tutkimuskohteiksi. Eri-ikäisrakenteeseen tähtäävien hakkuiden pitkän aikavälin vaikutuksia voidaan kuitenkin arvioida sen perusteella, miten hakkuut vaikuttavat puuston rakenteeseen.

Jatkuvasta kasvatuksesta hyötyviä lajiryhmiä ovat sellaiset, 1) joille metsän peitteisyys ja varjostus on tärkeää tai 2) joille metsikkötason jatkuvuus on tärkeää. Jälkimmäiseen ryhmään kuuluvat leviämiskyvyltään huonot ja hitaasti kasvavat lajit. Myös hakkuun aiheuttamilla yleisten lajien runsauden muutoksilla voi olla merkittäviä ekologisia seurausvaikutuksia. Esimerkiksi mustikan runsaus vaikuttaa moniin muihinkin metsän eliöryhmiin. Mustikka uudistuu pääasiassa kasvullisesti maanalaisten maavarsiensa avulla, ja mustikka kärsii avohakkuun ja maanmuokkauksen aiheuttamasta versojen ja maavarsien tuhoutumisesta sekä paahteesta. Mustikka on pohjoisissa havumetsissä kenttäkerroksen tärkein kasvinsyöjälajien (perhostoukat ja sahapistiäistoukat) ravintokasvilaji. Perhostoukat puolestaan ovat useiden hyönteissyöjälintulajien tärkeä ravintokohde. Metsäkanalintujen ja erityisesti metson poikaset syövät ensimmäisten elinviikkojensa aikana pääasiassa perhostoukkia, joiden korkea proteiinipitoisuus mahdollistaa poikasten nopean kasvun.

Toinen ekologisesti tärkeä lajiryhmä, joka todennäköisesti hyötyisi jatkuvasta kasvatuksesta verrattuna tasaikäiskasvatukseen, on puiden oksilla ja rungoilla kasvavat epifyyttijäkälät. Puiden jäkäläkasvustoissa elää monipuolinen ja runsas selkärangatonlajisto, joka on etenkin talvella latvuksista ruokansa etsivän lintulajiston (tiaiset, puukiipijä, kuukkeli) kannalta välttämätön ravintokohde. Epifyyttijäkälillä leviäminen ja hidas kasvu ovat niiden runsautta rajoittavia tekijöitä. Eri-ikäisrakenteisessa metsässä leviämislähteitä on aina lähellä, joten leviäminen ei muodostu jäkälien kolonisaation esteeksi. Runsas epifyyttikasvusto vaatii kuitenkin vanhoja kasvualustapuita.

Useimmille metsätalouden takia taantuneille ja uhanalaisille lajeille tärkeitä metsän rakennepiirteitä ovat 1) vanhat metsät ja kookkaat vanhat puuyksilöt, 2) lahopuusto, erityisesti järeät ja pitkälle lahonneet puut sekä 3) lehtipuusto tai lehtisekapuusto. Uusimman uhanalaismietinnön mukaan noin 1600 uhanalaiseksi tai silmälläpidettäväksi luokitellusta metsälajista noin 50 prosentille ensisijainen uhanalaistumisen syy on joko vanhojen metsien, kookkaiden puiden, lehtisekapuuston tai lahopuiden väheneminen. Pelkästään lahopuuston väheneminen on yksi uhanalaisuuden syy yli 500 uhanalaiselle tai silmälläpidettävälle metsälajille. Näille lajeille sopivia rakennepiirteitä voidaan ylläpitää ja lisätä sekä jatkuvassa kasvatuksessa että jaksollisessa kasvatuksessa. Jaksollisessa kasvatuksessa päätehakkuussa sekä harvennushakkuissa voidaan jättää säästöpuita ja säästöpuuryhmiä, joista kehittyy vanhoja ja järeitä puita nuoremman puusukupolven sisällä sekä muodostuu puiden kuollessa järeää lahopuustoa. Vanhoja puita ja järeää lahopuustoa voi muodostua myös hakkuiden ulkopuolelle rajatuissa arvokkaissa elinympäristöissä. Huomattava osa lahopuista riippuvaisista uhanalaisista lajeista on sopeutunut luonnonmetsissä esiintyviin luontaisiin häiriöihin (metsäpalot, myrskytuhot) ja suosii kuolleita puita avoimissa ympäristöissä.

Jatkuvapeitteiseen metsänkasvatukseen sisältyy myös riskejä monimuotoisuuden näkökulmasta. Kasvatussuositukset lähtevät siitä, että poimintahakkuissa puustoa harvennetaan voimakkaasti tai metsään tehdään riittävästi pienaukkoja, joissa luontaiselle uudistamiselle ja taimien alkukehitykselle olisi edellytykset. Sen vuoksi esimerkiksi poimintahakkuin käsiteltävässä jatkuvapeitteisessä metsässä puuston suositeltu määrä on selkeästi pienempi kuin jaksollisen kasvatuksen metsien harvennussuosituksissa. Puuntuotannollisesti ja taloudellisesti tehokas jatkuvapeitteinen kasvatus voi tarkoittaa usein toistuvaa ja voimaperäistä käsittelyä nykyistä suuremmilla pinta-aloilla. Isoimmat ja vanhimmat puut

poistetaan, jolloin ei muodostu vanhaa metsää eikä kookkaita vanhoja puita, eikä myöskään järeää lahopuuta. Kun lehtipuusto ei uudistu, sen määrä pienenee.

3 Lausunnon tiivistelmä

Jatkuvapeitteiseen kasvatukseen siirtyminen ei itsestään ratkaise monimuotoisuuden turvaamisen ongelmia talousmetsissä, vaan luonnonhoidosta on erikseen huolehdittava myös jatkuvapeitteisessä kasvatuksessa aivan kuten jaksollisessa kasvatuksessakin. Käsittelymenetelmää (jatkuva vai jaksollinen) oleellisempaa on se, millä tavoin käsittely toteutetaan, kuinka paljon puustoa jää pysyvästi korjaamatta ja kuinka paljon metsissä on tärkeitä rakennepiirteitä. Säästettävän puuston osuus valtion metsissä liittyy ensisijaisesti tulostavoitteeseen, ei käsittelymenetelmään.